

सव्य आङ्गिरसः। इन्द्रः। जगती

एष प्र पूर्वीरव तस्य चम्रिषोऽत्यो न योषामुदयस्त भुर्वणिः।

दक्षं महे पाययते हिरण्ययं रथमावृत्या हरियोगमृभ्वसम् ॥ १.०५६.०१

एषः- अयमिन्द्रः। भुर्वणिः- सोमानुभवकरः। भुर्वतिरत्तिकर्मेति यास्कः। पूर्वीः- प्रभूताः। चम्रिषः- द्यावापृथिवीजा इषः। अत्यः- अश्वः। न योषाम्- वडवामिव। प्र- प्रकर्षेण। अव उदयस्त- तुष्ट्या उद्गच्छति। हरियोगम्- आकर्षणशक्तिप्रतीकाश्वयुक्तम्। ऋभ्वसम्- चिद्रश्मिमयम्। हिरण्ययम्- भासमानम्। रथम्- लक्ष्यप्रापकगतिप्रतीकवाहनम्। आवृत्य- पुनरावृत्य। महे- महते ज्ञानाय। दक्षम्- प्रवृद्धं सामर्थ्यं। पाययते- अनुभावयति ॥१॥

तं गूर्तयो नेमन्निषः परीणसः समुद्रं न संचरणे सनिष्यवः।

पतिं दक्षस्य विदथस्य नू सहो गिरि न वेना अधि रोह तेजसा ॥ १.०५६.०२

नेमन्निषः- धर्मप्राप्तिकामाः। णीज् प्रापणे। इष इच्छायाम्। परिणसः- परितो गच्छन्तः। सनिष्यवः- संपदिच्छवः अश्विसंबन्धा भावाः। गूर्तयः- स्तोतारः। गृ शब्दे। सञ्चरणे- सञ्चाराय। समुद्रं न- हृत्समुद्रे यथा अधिरोहन्ति तथा। वेनाः- इन्द्रस्याकर्षणशक्तयः। गिरि न- जडप्रतीकपर्वते तद्भेत्तुं यथाधिरोहन्ति तथा। नु- क्षिप्रम्। तेजसा- ओजसा। दक्षस्य- सामर्थ्यस्य। विदथस्य- यज्ञस्य। पतिम्- पालयितारम्। सहः- सहनशीलभूतं बलभूतमिन्द्रम्। अधि रोह ॥२॥

स तुर्वणिर्महाँ अरेणु पौंस्ये गिरेर्भृष्टिर्न भ्राजते तुजा शवः।

येन शुष्णं मायिनमायसो मदे दुध्र आभूषु रामयन्नि दामनि ॥ १.०५६.०३

येन- येन बलेन । मायिनम्- मिथ्याज्ञानसंपन्नम् । शुष्णम्- चित्तशक्तिशोषकम् । आयसः-
अयःसमः । दुध्नः- दुर्भरणामपि धारकः । मदे- रसानुभवोद्भूतहर्षे । आभूषु दामनि- बन्धने । नि
रमयत्- अबन्धयत् । तस्य गतिवेगं रुरोध । सः- असाविन्द्रः । तुर्वाणिः- वेगवान् । महान्-
महात्मा । शवः- तस्य तद्वलम् । पौंस्ये- प्रभावे । अरेणु- अदोषम् । गिरेर्भृष्टिर्न- पर्वतशृङ्गमिव ।
तुजा- शीघ्रगत्या । भ्राजते- शोभते ॥३॥

देवी यदि तविषी त्वावृधोतय इन्द्रं सिषक्त्युषसं न सूर्यः ।

यो धृष्णुना शवसा बाधते तम इयर्ति रेणुं बृहदर्हर्षिष्वणिः ॥ १.०५६.०४

यः । धृष्णुना- प्रागल्भ्येन । जिघृषा प्रागल्भ्ये । शवसा- बलेन । तमः- अन्धकारमज्ञानम् । बाधते ।
त्वावृधा- त्वया उपासनेन वर्धितम् । इन्द्रम्- तं परमेश्वरम् । सूर्यः । उषसं न- प्रभातमिव । ऊतये-
रक्षायै । देवी तविषी- शक्तिदेवता । यदि । सिषक्ति- सेवते । तर्हि । अर्हर्षिष्वणिः- गच्छन्तो हरन्तीति
अर्हरयः शत्रवः । तेषां व्यथोत्पादनेन स्वनयिता । बृहत्- शत्रुभ्यो महत् । रेणुम्- रेषणं हिंसनम् ।
री गतिरेषणयोः । इयर्ति- गमयति ॥४॥

वि यत्तिरो धरुणमच्युतं रजोऽतिष्ठिपो दिव आतासु बर्हणा ।

स्वर्मीळहे यन्मद इन्द्र हर्ष्याहन्वृत्रं निरपामौञ्जो अर्णवम् ॥ १.०५६.०५

बर्हणा- शत्रुहिंसकः । यत् । तिरः- वृत्राच्छादितम् । धरुणम्- धारकम् । अच्युतम्- च्युतिरहितम् ।
रजः- उदकम् । दिवः- द्युलोकात् । आतासु- दिक्षु । आता इति दिङ् नाम । अतिष्ठिपः-
स्थापितवानसि । चित्ताधारशक्तिप्रवाहं आवरणशक्त्याच्छादितं द्युलोकतश्चिदाकाशात् सर्वत्र
सरणकुशलमकरोरित्याध्यात्मिके । स्वर्मीळहे- अध्यात्मानन्दे । मदे- तृप्तौ । इन्द्र- परमेश्वर ।

हर्ष्या- हर्षेण । वृत्रम्- आवरणशक्तिम् । अहन्- अवधीः । तदा । अपाम्- उदकानाम्
मूलशक्तिप्रवाहाणाम् । अर्णवम्- स्थानं हृदयम् । औञः- आर्जवयुक्तं चकर्थ । उञ्ज आजवि ॥५॥

त्वं दिवो धरुणं धिष ओर्जसा पृथिव्या इन्द्र सदनेषु माहिनः ।

त्वं सुतस्य मदे अरिणा अपो वि वृत्रस्य समया पाष्यारुजः ॥ १.०५६.०६

इन्द्र- परमेश्वर । माहिनः- महात्मा सन् । दिवः- द्युलोकात् । पृथिव्याः- भूम्याः । सदनेषु-
स्थानेषु । त्वम् । धरुणम्- धारकं वृष्टिजालम् । धिषे- दधिषे । चिदाकाशाच्छरीरपर्यन्तमागतस्य
जीवजलप्रवाहस्य धारक इन्द्र इत्याध्यात्मिके । त्वम् । सुतस्य मदे- रसानुभवहर्षे । अपः-
जीवजलधाराः । अरिणाः- निरगमयः । वि- विशेषेण । वृत्रस्य- आवारकस्य शक्तिम् । समया-
धृष्ट्या । पाष्या- शक्त्या । अरुजः- बभञ्जिथ ॥६॥